

Šokio gebėjimų raiškos ypatumai ankstyvos paauglystės metais

Birutė Banevičiūtė

Asistentė, socialinių mokslų (edukologijos) doktorantė
Vilniaus pedagoginis universitetas
Kultūros ir meno edukologijos instituto
Meninio ugdymo katedra
Studentų g. 39, LT-08106 Vilnius
Tel.: (8 5) 275 70 96, 8 6 104 84 08
El. paštas: birute@atviramokykla.net

Straipsnyje nagrinėjama šokio gebėjimų raiškos ypatumai ankstyvos paauglystės metais. Diagnostinio tyrimo metu nustatyti šokio gebėjimų raiškos požymiai bei diagnostiniai lygmenys. Tyrimo duomenys parodė, kad neturėjusiems kryptingo pedagoginio poveikio tiriamiesiems yra būdingas žemas šokio gebėjimų lygmuo, o ryškesnius gebėjimus, jų atskleidimą lemia turima mokinių šokio patirtis ir šokio veiklos pobūdis.

Pagrindiniai žodžiai: šokio gebėjimai, šokio veikla, ankstyvoji paauglystė.

Įvadas

Šiuolaikinėje ugdymo sistemoje pastaruoju metu išryškėja meninio ugdymo problematiškumas įvairiais amžiaus tarpsniais. Itin daug dėmesio yra skiriama priešmokyklinio ir pradinio mokyklinio amžiaus meninio ugdymo įvairių aspektų nagrinėjimui (Davis, Gardner, 2000; Kazragytė, 2000; Šečkovienė, 2002; Girdzijauskienė, 2003 ir kt.). Tuo tarpu meninis ugdymas pagrindinės mokyklos pakopoje, apimančioje vaiko amžiaus tarpsnį nuo 10 iki 16 metų, yra mažiau analizuotas, o šokio ugdymo srities tyrimų išvis nepavyko aptikti.

Kaip teigia meno edukologai (Vygotsky, 1978; Davis, Gardner, 2000; Kaluinaitė, 2003), 10–12 metų amžiaus vaikams būdingas savikritiškumas,

mažėja motyvacija, nuslūgsta savaiminis „vaikiškas“ kūrybingumas, teigiama, kad vaikai nenori mokytis menų. Nuo to, kaip bus organizuojamas meninio ugdymo procesas, atliekantis ne tik priemonių funkciją, bet turintis ir savaiminę vertę, priklausys tolesnis mokinio susidomėjimas menine veikla, jo motyvacija veikti meninėje aplinkoje bei formuoti poreikį meninių, bendrakultūrių vertybių išgyvenimui (Jackūnas, 2000). Ypač yra svarbus kryptingas, skatinantis meninio ugdymo procesas, efektyvūs mokymo metodai, tinkamos užduotys, jautrūs vertinimo būdai siekiant paskatinti mokinius ir toliau dalyvauti meninėje veikloje (Matonis, 2000).

Dėl ankstyvosios paauglystės laikotarpio ypatų vaikų psichofizinių pokyčių šokio veiklos

organizavimas šio amžiaus tarpsnio vaikams tampa itin aktualus. Šokis, kaip meno šaka, atveria savitą ir turtingą prasmių bei vertybių pasaulį, plėtoja vaikų estetinę ir meninę patirtį. Kaip teigia daugelis mokslininkų (Bannon, Sanderson, 2000; Lavender, Predock-Linnell, 2001; Smith-Autard, 2003 ir kt.), šokis yra vienas iš žmogaus pažinimo, komunikavimo ir ekspresijos būdų. Suvokdami ir kurdami šokio raišką mokiniai pažįsta ir atspindi pasaulį ir save naudodami kinestetinius pojūčius. Kaip meninio ugdymo dalykas, šokis ugdo ne tik įvairius bendruosius (asmeninius, socialinius, mąstymo ir problemų sprendimo, darbo ir veiklos), bet ir specialiuosius šokio gebėjimus, mokančius saviraiškos, komunikuoti šokio raiškos priemonėmis, įprasinti savo gyvenimą, įdėti savo indėlį į bendruomenės kultūrinį ir socialinį gyvenimą (Bendrosios programos ir išsilavinimo standartai, 2003).

Kognityvinės meninio ugdymo teorijos požiūriu šokio raiška (šokimas, kūryba) ir jos suvokimas yra aiškinami kaip mąstymas meno priemonėmis (meno priemonė traktuojama kaip simbolių sistema, perteikianti prasmes ir joms suteikianti tinkamą pavidalą), kuri sudaro meninės formos elementų išskyrimas ir jais manipuliavimas, reakcija į jų prasmines variacijas, atsirandančias struktūras, darinius ir ypatybes (Davis, Gardner, 2000). Remiantis kognityvine meninio ugdymo teorija, šokio gebėjimai aiškinami kaip gebėjimai išreikšti šokio elementus atliekant, kuriant ir interpretuojant šokio formą (Banevičiūtė, 2004). Tačiau šokio gebėjimų tyrimų mokslinėje literatūroje nepavyko aptikti, nerasta duomenų ir apie visuotinai priimtą šokio gebėjimų diagnostiką, šokio gebėjimų raiškos požymius bei ypatumus. Todėl **tyrimo objektu** pasirinkti šokio gebėjimai ir jų raiška. **Tyrimo tikslas** – nustatyti šokio

gebėjimų raiškos ypatumus ankstyvojoje paauglystėje. **Straipsnio tikslai:** 1) išskirti šokio gebėjimų raiškos požymius, 2) apibūdinti šokio gebėjimų diagnostinius lygmenis, 3) atskleisti šokio gebėjimų raiškai darančius įtakos veiksnius.

Tyrimo metodai: mokslinės, metodinės, dalykinės literatūros analizė, diagnostinių šokio užduočių atlikimo stebėjimas, kokybinė ir kiekybinė jų analizė, statistinė duomenų analizė (absoliučių ir procentinių dažnių skaičiavimas, chi kvadrato kriterijus), atlikta panaudojus statistikos duomenų apdorojimo paketą *SPSS 8.0*.

Tyrimo organizavimas. Siekiant išsiaiškinti šokio gebėjimų raiškos ypatumus ankstyvojoje paauglystėje buvo atliktas diagnostinis tyrimas dviejose Vilniaus miesto vidurinėse mokyklose, kuriose šokiai yra mokomasis dalykas, t. y. vieną kartą per savaitę vyksta šokių pamokos. Buvo pasirinktas netikimybinis atsitiktinis imties sudarymo būdas, tinkantis nedidelės apimties edukologiniams tyrimams, kai tyrimui parenkami asmenys, esantys greta, kuriuos lengva rasti (Kardelis, 2002). Šiuo atveju buvo pasirinkta viena mokykla, kurioje dirbo tyrėja (A mokykla), ir kita mokykla, kurioje dirbo tyrėjai ir žinoma mokytoja, kuri davė žodinį sutikimą dalyvauti tiriant (B mokykla). Tiriant dalyvavo 159 penktų–šeštų klasių mokiniai, lankančys šokių pamokas.

Mokinių šokio patirties analizė parodė, kad daugumas tiriamųjų (76,7 proc.) turėjo elementarią šokių patirtį, įgytą pradinėse klasėse, tačiau pokalbių metu su mokytojais ir mokiniais paaikškėjo, kad abiejų mokyklų mokinių šokių patirtis buvo skirtinga (1 lentelė). A mokykloje mokiniai per šokių pamokas įgijo ne tik šokių atlikimo (lietuvių liaudies ir kitų tautų tradicinių, pramoginių, šiuolaikinių, istorinių), bet ir kūrybinės šokių veiklos patirties, stebėjo ir analizavo įvairius šokius. B mokyklos mokiniai

1 lentelė. Diagnostinio tyrimo charakteristika

Požymiai		A mokykla		B mokykla		Iš viso	
		Abs. sk.	%	Abs. sk.	%	Abs. sk.	%
Lytis	Mergaitės	43	66,1	45	47,8	88	55,3
	Berniukai	22	33,9	49	52,2	71	44,7
	Iš viso	65	100	94	100	159	100
Amžius	10 m.	5	7,7	8	8,5	13	8,2
	11 m.	31	47,7	47	50,0	78	49,0
	12 m.	29	44,6	39	41,5	68	42,8
	Iš viso	65	100	94	100	159	100
Šokio patirtis	Turėjo	53	81,5	69	73,4	122	76,7
	Neturėjo	8	12,3	15	15,9	23	14,4
	Papildoma	4	6,2	10	10,7	14	8,9
	Iš viso	65	100	94	100	159	100

pradinėse klasėse šokių pamokų metu mokėsi tik pramoginių šokių (pvz., valso, ča ča).

Tyrimo metu mokiniams buvo pateikiamos iš anksto parengtos *diagnostinės užduotys*, apimančios įvairius šokio būdus: šokti pavieniui ir grupėje po keturis. Didesnėse grupėse (po 5–8) mokiniams būdavo sunku tinkamai bendrauti su visais šokėjais, dalyviai netolygiai mokėsi judesių ir saviraiškos. Tinkamiausias pasirodė užduotys, determinuojančios trumpų šokio kompozicijų kūrimą, nes ilgos kompozicijos mokiniams trukdė jausti laiką (trukmės), mokiniai netobulindavo judesių, juos tik kartodavo, arba atvirksčiai, kartodavo be galo, neperteikdami minties raiškos. Šokama buvo be muzikinio akompanimento, taip buvo sudaromos palankiausias sąlygos atskleisti nepertraukdami gebėjimą jausti ritmą.

Užduotys atitiko pagrindinius šokio formos tipus ir intencijas: *naratyvinį* (aprašomąjį, siužetinį) ir *abstraktų* (lyrinį poetinį, neturintį konkretaus siužeto) (Lavender, Predock-Linnell, 2001). Naratyvinės intencijos tipo užduoties pavyzdys „Vandens kelionė“: ledas, ledo tirpimas, vandens tekėjimas, vandens išgaravimas; didelis

tamsus debesis, smarkus lietus, virstantis sniegą, sušalantis į ledą; ramus ežeras, iš jo ištekantis sraunus upelis, įtekantis į plačią upę, kurios kelyje pasitaiko krioklys, pasiekia jūrą. Kartu su mokiniais aptarus galimas siužeto vystymo kryptis, konkrečią vyksmo seką pasirinkdavo patys mokiniai. Abstrakčios intencijos tipo užduoties pavyzdys „Pavasario balsai“: lengvi skaidrūs judesiai (krintančių lašų, lengvo vėjo šnaresio, saulės spindulių tylos vaizdiniai); sunkūs skardumą perteikiantys judesiai (besidraikančių ant žemės šiukšlių, trūkinėjančio ledo, kasamos žemės vaizdiniai).

Atliekant užduotis vieni mokiniai būdavo šokėjai, kiti – žiūrovai. Pateikus užduotį mokinių, besirengiančių šokti, buvo klausama, ar jie suprato užduotį, ar turi kūrybinių sumanymų. Po pokalbio mokiniai savarankiškai kurdavo šokio improvizaciją, t. y. šokio raiškos formą. Atlikus užduotį, žiūrovai išsakydavo savo mintis, pojūčius, ką matė, jautė, ką suprato. Šokusiojo buvo prašoma nusakyti savo sumanymus (kodėl pasirinko vieną ar kitą judesių plėtojimo kryptį, kas paskatino pasirinkti vienokius ar kitokius judesius, jų jungimą ir derinimą erdvėje, ritminį

struktūravimą ir t.t.) bei potyrius (kaip jis jautėsi, ar viskas pasisekė, kokie buvo sunkumai, ką būtų daręs kitaip).

Šokančiojo šokio suvokimo procesas buvo skatinamas, inicijuojami pokalbiai tarp šokėjų ir žiūrovų, leidžiant šokėjui apmąstyti, kaip žiūrovas suvokė šokį ir dėl to atsiradusias prasmines interpretacijas. Žiūrovo patirtis padėjo mokiniui šokant kurti bendravimo situaciją ir šokio formą, išraiškingą ir prasmingą stebinčiam ir pačiam sau (Greimas, 1989; Davis, Gardner, 2000).

Atliekamų diagnostinių užduočių analizės paskirtis – nustatyti šokio gebėjimų raiškos požymius ir išskirti prie tam tikrų šokio gebėjimų lygmens, t. y. suranguoti pagal raiškos požymių atskleidimo laipsnį (Kazragytė, 2000). Kol truko analizė, buvo stebima šokio elementų išraiška, jų trukmė bei šokio elementų saitai. Tačiau vien tik analizuojant šokio formą šokio elementų ir jų santykio iš viso nepakako, kad būtų galima nustatyti šokio gebėjimų diagnostinius lygmenis. Todėl buvo įtrauktos asmeninės tyrėjos bei tiriamųjų interpretacijos. Aiškinantis, kokį estetinį įspūdį, meninį patyrimą ir supratimą įgijo tyrėja stebėdama ir analizuodama atliekamas diagnostines užduotis, buvo siekiama nustatyti, kokie atskleisti gebėjimai bei koks jų atsiskleidimo ypatumas tai lemia (Kazragytė, 2000). Tyrėjos interpretacijos buvo siejamos su tiriamojo pasirinktomis šokio raiškos priemonėmis, priemonių pasirinkimo motyvais ir sąmoningumu (tikslingai, sąmoningai – netikslingai, nesąmoningai). Per analizės baigiamojo etapo – vertinimo – eigą specialūs šokio gebėjimai pagal jų išraiškos požymius ir atskleidimą buvo priskirti prie tam tikro lygmens ir nustatytas bendras šokio gebėjimų lygmuo.

Šokio gebėjimų raiškos požymiai

Diagnostinio tyrimo metu, remiantis mokinio kuriama šokio formos analize ir interpretacija, nustatyti šokio gebėjimų raiškos požymiai:

- *Gebėjimas simbolizuoti judesiu.* Mokiniai daro abstrakčius judesius, kurie nėra susieti su buitiniu judėjimu, įprasmindami juos kaip fizinių formų simbolius, perteikiančius šokio idėją – abstrakčią arba naratyvinę. Kadangi šokyje ne visada yra simbolizuojamas veikėjas (net ir naratyvinio tipo kompozicijose), judesiu simbolizuojamas gebėjimas daryti judesius estetiškos išraiškos tikslais. Judesiai gali būti įvairios prigimties: imitaciniai – tiesiogiai vaizduojantys veikėją (plasnojimas rankomis, šokavimas abiem kojom perteikiant įsivaizduojamą paukštį); buitiniai – perteikiantys buityje daromus judesius (plaštakų trynimasis, braukimas delnais per veidą, galvos pakratymas vaizduojant prausimąsi); natūralūs – judesiai, daromi kasdieniame gyvenime, bet ne buityje (šuoliukai, sukiniai, lingavimai, vertimai, nusilenkimai ir kt.), šokių judesiai – kultūrinių šokių žanrų determinuoti judesiai (pvz., kabilo, polkos, valso žingsniai, susikabinimai ir kt.). Simbolizuojant judesiu, daromi judesiai yra atsieti nuo savo pragmatinės paskirties, tampa abstraktūs, yra jungiami į derinius, iš kurių galime atpažinti šokančiojo intencijas.

- *Gebėjimas išreikšti erdvę.* Mokiniai atlieka judesius asmeninėje ir bendroje erdvėje, t. y. juda nelokomotoriškai (būdamas vienoje vietoje judina rankas, kūną, kojas) ir lokomotoriškai (judėdamas pereina iš vienos erdvės vietos į kitą) horizontaliomis (pirmyn–atgal–į šoną) ir vertikaliosiomis (aukštyn–žemyn) kryptimis.

- *Gebėjimas išreikšti ritmą.* Mokiniai atlikdami judesius struktūroja juos ritmiškai, t. y. kuria ritminę judesių struktūrą, kuri skiriasi nuo

buitinio judėjimo ritmo. Kiekvienas judesys ir jo kartojimas, kelių judesių derinys ir jo kartojimas tam tikru intervalu sukuria šokio ritminę struktūrą.

- *Gebėjimas išreikšti tempą.* Mokiniai judėdami pasirenka judesio ir judesių derinių tempą (atlieka judesius greitai–lėtai–vidutiniu greičiu; lėtėjančiai, greitėjančiai, sustoja ir stovi nejudėdami).

- *Gebėjimas perteikti judesio jėgą.* Mokiniai atlikdami judesį išreiškia judesio jėgą, t. y. energingai perteikia įvairias išraiškos formas. Mokiniai panaudoja nedaug jėgos – judesys esti lengvas, švelnus, ramus, grakštūs, plastiški mokiniai panaudoja daug energijos – judesiai stiprūs, sunkūs, platūs, nelygūs. Judesio jėgos perteikimas skiriasi nuo buitinio judesio jėgos naudojimo praktiniais tikslais.

- *Gebėjimas tobulinti ir daryti įvairesnius judesius.* Mokiniai, įsivaizduodami ir numatydami judesių eigą, jungia judesius į judesių derinius sukurdami ištisą vyksmą erdvėje, tam tikru ritmu ir tempu, ir tam tikra jėga. Mokiniai derina įvairių judesių jėgos galimybes, ritmą ir tempą, pasirenkant skirtingas erdvės kryptis ir lygmenis atsižvelgdami į kūrybinės idėjos intencijas. Judesių įvairovė turi aiškia pradžią ir pabaigą bei dinaminį įvykį. Kurdami naratyvinio tipo šokio improvizaciją mokiniai aiškiau atskleidžia judesių įvairumo struktūrą, ji būna raiškesnė ir vientisesnė. Abstrakčios intencijos šokio kompozicija dažnai neturi aiškios judesių įvairumo struktūros, mokiniai dažnai sutrinka, nežino, kaip užbaigti, todėl arba nejausdami trukmės šoka tol, kol kiti mokiniai pradeda replikuoti „jau užteks“, „baik, jau atsibodo“, arba sustoja staiga, intencionaliai nelauktoje vietoje.

- *Gebėjimas vertinti judesių įvairumą.* Mokiniai atlikdami judesius tam tikra intencija (tiek naratyvine, tiek abstrakčia) įsivaizduoja šokio

idėjos emocijas (liūdnas, džiugus, baimingas, piktas), vyksmo (bangos jūroje, nuo medžio krinantis lapas, siauras koridorius) aplinkybes ir numato judesių eigą, kartu vertina save kurdami šokio kompoziciją (tiek fiziniu, tiek emociniu judesio pojūčio aspektu) ir atliekamų judesių valdymo ypatybes. Taip, anot V. Kazragytės (2000), yra išlaikoma galimybė pajusti, kaip kuriamas veikėjas, kokia paties ir veikėjo interpretacija, o šiuo atveju, kuo skiriasi savęs–esančiojo ir savęs–šokančiojo saviraiška, šokis įgauna sąlygiškumo, skatinančio žiūrovą kurti metaforas ir suvokti atliekamą šokį.

Šokio gebėjimų diagnostiniai lygmenys

Remiantis šokio gebėjimų įvertinimo kriterijais – 1) šokio elemento reiškimusi, 2) šokio elemento reikšimosi trukme, 3) šokio elementu sąryšiu, nustatyti trys gebėjimų raiškos ir sąryšio laipsniai: neryškus, ryškesnis ir ryškus. Neryškų šokio gebėjimų atsiskleidimą ir judesių vientisumą galima pripažinti tada, kai pastebimas šoks toks gebėjimas simbolizuoti judesiais, gebėjimas išmokti įvairesnių judesių, laikytis tempo bei laisvai jaustis erdvėje, o gebėjimo kaip pajuntamas ritmas, judesio jėga, kaip moka mokytis daugiau judesių ir suprasti judesius, juos vertinti, išvis sunku pastebėti. Ryškesnis šokio gebėjimų atsiskleidimo ir sąryšio laipsnis nustatomas, kai pirmųjų šokio gebėjimų požymiai aiškūs ir yra pastebimi antrųjų pradmenys. Ryškus šokio gebėjimų atsiskleidimo ir sąryšio laipsnis fiksuojamas, kai visų gebėjimų požymiai aiškūs. Tyrimo metu pagal gebėjimų raiškos ir sąryšio laipsnį nustatyti šie diagnostiniai šokio gebėjimų lygmenys:

- *Žemas lygmuo (neryškus laipsnis).* Judama buitiskai, silpna išraiška erdvėje: atlieka tik ne-lokomotorinius judesius asmeninėje erdvėje,

sukasi vietoje apie save arba veidu į žiūrovus, dažniausiai ratu arba viena linija. Šoka pasirinkęs vidutinį tempą. Juda chaotiškai, nejausdamas ritmo. Judesių jėga susijusi su buitiniu judesiu, judesiai netobuli, sukaustyti, vienodai mažos amplitudės. Judesių įvairovės nesiekia ir neturi jokių vertinamųjų intencijų. Mokinys kinestetiškai pasyvus, sutrikęs, nesistengia sugalvoti judesių, nerodo noro atlikti veiksmus (nėra veiksmų intencijų). Šiuo atveju nėra reiškiama šokio elementai, šokdamas nesiekia bendravimo.

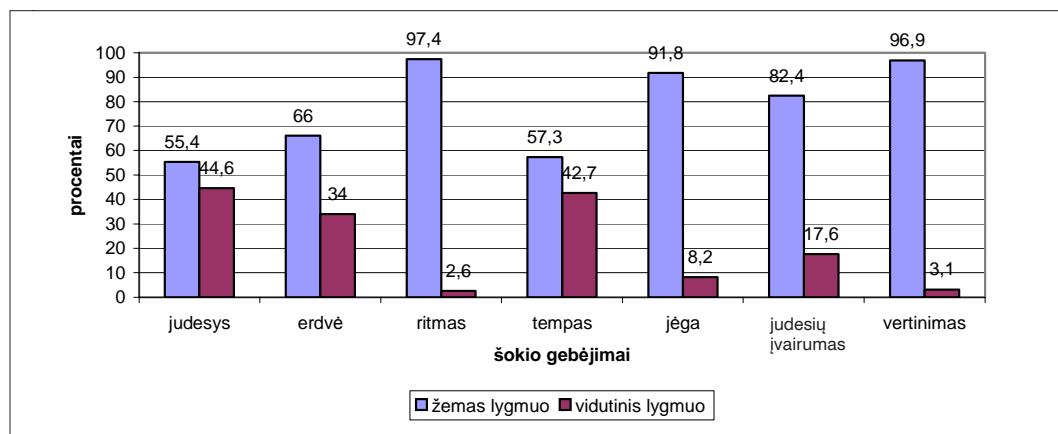
• *Vidutinis lygmuo (raiškesnis laipsnis)*. Judesiai sąlygiškesni, skiriasi nuo buitinio judėjimo. Laisviau jaučiasi šokėjas erdvėje: atlieka nelokomotorinius ir lokomotorinius judesius, derina juos tarpusavyje, tačiau daugiausia juda tik horizontalia kryptimi, dažnai užsibūna vienoje vietoje. Šoka pagal greitą ir lėtą tempą, fragmentiškai juos derina. Judesių ritminė struktūra neaiški, nors jau galima išvelgti intencionalių judesių derinių pakartojimų. Perteikia judesio jėgą, tačiau, pasirinkęs vienokį plastinį pobūdį, jo nekeičia, nederina. Perteikia keletą susijusių judesių derinių, aiški šokio pradžia ir pabaiga, tačiau trūksta judesių įvairovės, stokoja aiškesnės veiksmų intencijos ir vertinamojo aspekto. Mokinys kinestetiškai aktyvesnis, pastebimas noras šokti, kurti, tačiau aktyvumas fragmentiškas, todėl neįsijaučia į šokio visumą. Ne visų šokio elementų tolygi išraiška, todėl užsimezges bendravimas stokoja aiškumo ir intencionalumo.

• *Aukštas lygmuo (raiškus laipsnis)*. Judesiai yra įprasminami kaip simboliai, kurių funkcija semantinė ir ekspresinė. Mokinys veiksmingai pasinaudoja erdve: judesius atlieka asmeninėje ir bendroje erdvėje (juda nelokomotoriškai ir lokomotoriškai visoje erdvėje horizontaliomis ir vertikaliomis kryptimis, jaučiamas derinimas). Aiškūs erdviniai ryšiai. Derina įvairius judėjimo tempus (greitai–lėtai, greitėjančiai–lėtėjan-

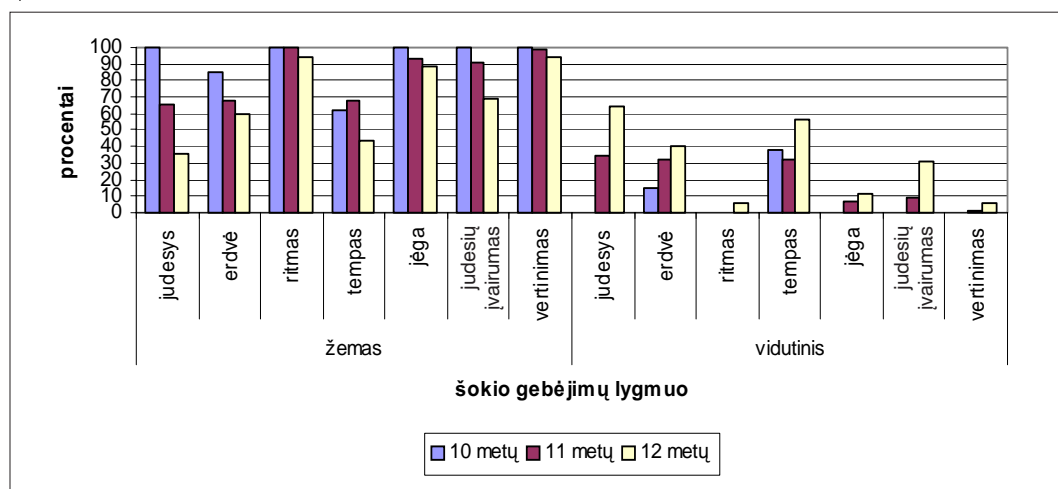
čiai, juda–nejuda). Yra aiški judesių ritminė struktūra. Sklandžiai keičia ir derina judesio intensyvumo kokybę (daro plačius ir siaurus, tiesius ir banguotus, plačius ir trumpus judesius). Šoka intencionaliai jungdamas judesius erdvėje ir laike energingai, modeliuodamas pradžią, raidą, kulminaciją ir pabaigą. Mokinys yra kinestetiškai aktyvus, turi aiškių kūrybinių sumanymų ir sėkmingai juos įgyvendina. Aktyvumas išlaikomas per visą šokio laiką, yra aprėpiama šokio visuma, tolygi raiška visų šokio elementų, bendrauja aiškiai, intencionaliai.

Išanalizavus diagnostinio tyrimo duomenis paaiškėjo, kad mokiniai ankstyvojoje paauglystėje gali atskleisti išsiskiriančias šokio ypatybes, tačiau daugiausia *žemo lygmens*, buvo užfiksuota keletas vidutinio lygmens atvejų (1 pav.).

Atliekant šį tyrimą kilo šokio gebėjimų raiškos problemų: mokiniai šokio gebėjimus ryškiau atskleidavo, kai buvo siūloma improvizuoti, t. y. kurti šokio raišką siužeto pasakojamoje (naratyvinėje) situacijoje. Pavyzdžiui, mokiniai lengvai sugalvodavo judesius ir juos įvairuodavo pagal kokį nors siužetinį įvykį – „Gėlės gyvenimas“ (iš sėklos dygsta daigas, jis veržiasi pro žemės sluoksnį, stiebiasi į saulę, krauna pumpurą, skleidžia žiedą, vysta). Tačiau mokiniams buvo sunku komponuoti ir daryti įvairius judesius, ieškoti jų dinaminių derinių erdvėje ir ypač ritmiškai struktūruoti abstrakčioje poetinėje situacijoje. Pavyzdžiui, siūlomos kūrybos idėjos „Gamtos spalvos“, „Laiškas žiemai“ mokiniai sunkiai įkūnydavo reikšdami judesiais. Analizuojant jų kuriamas šokio kompozicijas jautėsi, kad judesiai yra chaotiški, be aiškių intencijų, neapgalvotai pasirinkti, neaiškus ritminis struktūravimas, visiškai nederinama judesio jėgos kokybė, nematyti daromų judesių krypties ir intencijų, buvo neaiški visumos struktūra.



1 pav. Šokio gebėjimų raiškos lygmenys



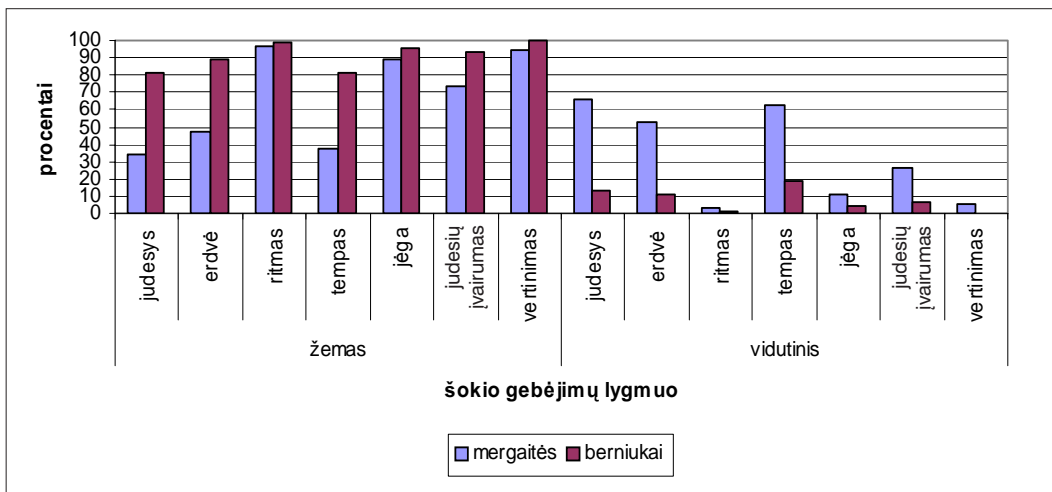
2 pav. Šokio gebėjimų raiškos priklausomybė nuo amžiaus

Veiksniai, darantys įtaką šokio gebėjimų raiškai

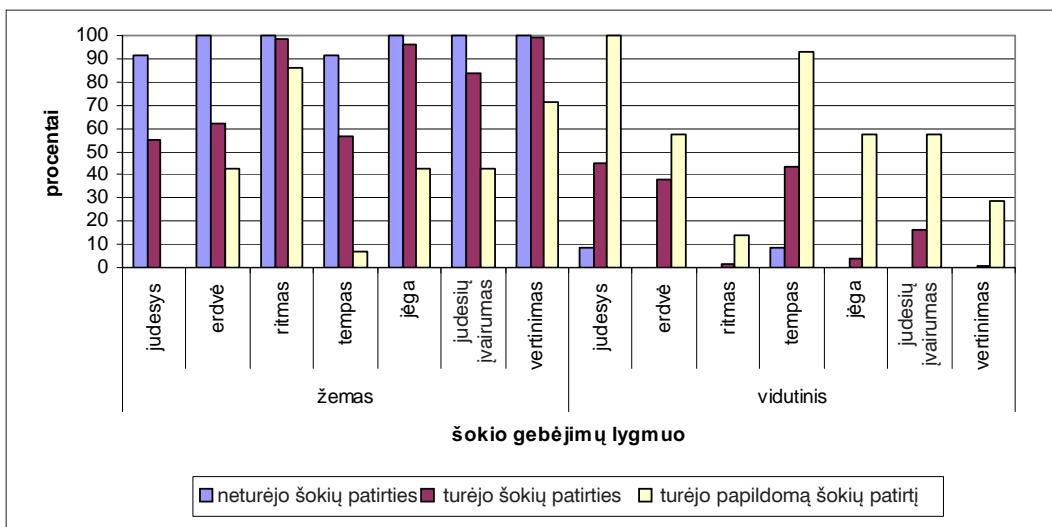
Analizuojant, kaip *nuo amžiaus* priklauso šokio gebėjimų atskleidimas, paaiškėjo, kad tiek 10, tiek 11 ir 12 metų mokiniams būdingas žemas gebėjimų lygmuo (2 pav.). Nustatyta, kad statistiškai patikimai amžiaus skirtumai išryškėjo tik atskleidžiant simbolizavimo judesiais gebėjimą ($\chi^2 = 24,73$, $df 2$, $p < 0,00001$), tempo raiškos gebėjimą ($\chi^2 = 8,54$, $df 2$, $p < 0,01$) ir

gebėjimą daryti judesius ($\chi^2 = 15,04$, $df 2$, $p < 0,0005$). Dvylikamečiai šiuos gebėjimus atskleidė geriau nei vienuolikamečiai ir dešimtmėčiai. Atsižvelgiant į tyrimo duomenis, galima teigti, kad įgyjami šokio gebėjimai nesusiję su amžiumi.

Analizuojant tyrimo duomenis, nepastebėta reikšmingų skirtumų, kaip atsiskleidžia *mergaičių ir berniukų* šokio gebėjimai – paprasčiau ar ryškiau (3 pav.). Tiek mergaičių, tiek ber-



3 pav. Šokio gebėjimų reiškos priklausomybė nuo lyties

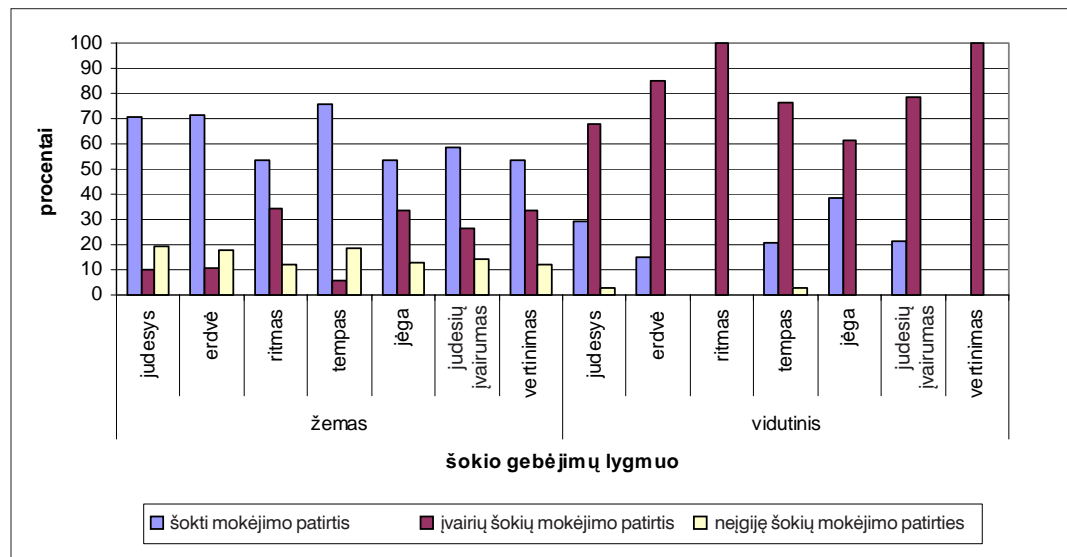


4 pav. Šokio gebėjimų reiškos priklausomybė nuo šokių patirties

niukų daugelis šokio gebėjimų buvo žemo lygmens (gebėjimą šokti pagal ritmą, gebėjimą atskleisti judesio jėgą, daryti judesius bei vertinti judesių įvairumą). Išryškėjo mergaičių ir berniukų tik gebėjimo simbolizuoti judesiais skirtumas ($\chi^2 = 36,02$, df 2, $p < 0,0001$), šokio reiškos erdvėje ($\chi^2 = 29,46$, df 1, $p < 0,0001$) bei tempo ($\chi^2 = 31,35$, df 1, $p < 0,0001$), tačiau

tai gali būti ne dėl lyties skirtumų, o dėl mergaičių turimos papildomos šokių patirties.

Analizuojant, kaip tiriamųjų turima šokio patirtis lemia šokio gebėjimų reišką, nustatytas statistiškai patikimas skirtumas ($p < 0,0001$). Visus aukštesnio lygmens šokio gebėjimus atskleidė mokiniai, kurie turėjo papildomos šokių patirties (lankė šokių būrelius po pamokų) (4 pav.).



5 pav. Šokio gebėjimų raiškos priklausomybė nuo mokėjimo šokti

Neturėję jokios šokių patirties mokiniai atskleidė daugiausia žemo lygmens šokių gebėjimus.

Analizuojant, kaip *šokių mokėjimas* lemia šokių gebėjimų raišką, nustatyta, kad mokiniai, kurie turėjo tik šokių mokėjimo patirties daugiausia atskleidė žemo lygmens šokių gebėjimus (5 pav.). Nustatytas statistiškai patikimas skirtumas ($p < 0,0001$) atskleidžiant visus šokių gebėjimus – tiriamieji, turėję įvairios šokių patirties (mokėjo šokti, šokio kūrimo, stebėjimo, interpretavimo) atskleidė aukštesnio lygmens šokių gebėjimus nei turėjusieji tik šokių mokėjimo patirties.

Tyrimo metu nustatyta, kad, mokėdami nemažai konkrečių šokio žingsnių ir jų derinių (daugiausia lietuvių liaudies sceninių ir pramoginių šokių), mokiniai nesugebėjo savo patirties pritaikyti išreiškdami šokių elementus improvizuotai kurdami šokių struktūrą. Viena vertus, konkrečių šokių žanro judesiai, kultūriškai ir istoriškai susiformavusios giliai kanonizuotos formos ir mažai bekintantys, savaime nėra tinkami

siekiant atskleisti mokinių šokio gebėjimus (Bennett, 1994). Kita vertus, šie mokiniai neturėjo patirties, kaip manipuliuoti žinomus judesius kūnu ar jo dalimis, norėdami išreikšti šokio elementus. Nustatyta, kad mokiniai ryškiau atskleidžia šokių gebėjimus, kai daro natūralius judesius, nesiremiami konkrečių šokių žanro taisyklėmis. Tačiau, norint pasiekti, kad mokiniai būtų kinestetiškai aktyvūs, pasitelktų vaizduotę ir aktyvintų kūną kurdami judesius, tyrinėjami ir tobulėjami, būtinas kryptingas ugdomasis procesas, tinkamos mokomosios užduotys, patraukli veikla.

Išvados

1. Ankstyvosios paauglystės amžiaus mokiniai gali atskleisti visus kognityvinės meninio ugdymo teorijos pagrindus išskirtuosius šokių gebėjimus: gebėjimą simbolizuoti judesius, erdvės, ritmo, tempo išraiškos gebėjimus, gebėjimą išreikšti judesio jėgą, kurti įvairius judesius ir gebėjimą vertinti kuriamų judesių įvairovę.

2. Ankstyvosios paauglystės šokio gebėjimų raiškai yra būdingas nevienodas lygmuo: vieni atskleidžiami šokio gebėjimai (gebėjimas simbolizuoti judesius, gebėjimų raiška erdvėje ir laikytis tempo intensyvumo) yra vidutinio lygmens, kitiems gebėjimams (gebėjimą jausti ritmą, judesio jėgą, gebėjimą kurti judesius ir gebėjimą vertinti judesių kūrimo įvairovę) būdingas žemas lygmuo.

3. Tyrimo rezultatai nesuteikia pagrindo teigti, kad šokio gebėjimų raiškos lygmuo priklauso nuo amžiaus. Daugumas atskleistų šokio gebėjimų tiek dešimties, tiek vienuolikos ir dvylikos metų amžiaus mokinių buvo žemo lygmens.

4. Šokio gebėjimų lygmuo ankstyvos paauglystės amžiaus šokėjų nuo lyties priklauso nedaug. Tiek mergaitės, tiek berniukai atskleidė

daugumą žemo lygmens šokio gebėjimų. Mergaitės aukštesnio lygmens nei berniukai atskleidė tik simbolizavimo judesiais gebėjimą kurti erdvės išraišką ir laikytis tempo intensyvumo.

5. Tyrimo rezultatai atskleidė, kad šokių patirtis lemia ankstyvojo amžiaus paauglių šokių gebėjimų raišką. Turinčių papildomos šokių patirties (lankiusių šokių būrelius) mokinių šokių gebėjimų raiškai būdingas aukštesnis lygmuo nei neturėjusių šokių patirties arba turėjusių tik šokių pagrindus.

6. Ankstyvojoje paauglystėje šokių gebėjimų raiškai būdingas aukštesnis lygmuo tų mokinių, kurie turėjo įvairios šokių veiklos (šokių mokėjimo, šokių kūrybos, stebėjimo ir vertinimo) patirties nei turėjusių tik vienos mokėjimo šokti patirties.

LITERATŪRA

Banevičiūtė B. Moksleivių šokio gebėjimai ir jų sąsajos su kūrybinio dvasios aktyvumu // *Meninio ugdymo aktualijos*. Šiauliai: ŠU leidykla, 2004, t. 3, p. 17–23.

Bannon F., Sanderson P. Experience Every Moment: Aesthetically Significant Dance Education // *Research in Dance Education*. 2000, Vol. 1 no. 1, p. 9–26.

Bennett J. P. Using Skill Transfer in Dance // *Journal of Physical Education, Recreation and Dance*. 1994, Vol. 65, Iss. 1, p. 12–14.

Davis J., Gardner H. Kognityvinė revoliucija ir jos poveikis vaiko–dailininko supratimui bei ugdymui // Šiuolaikinės meninio ugdymo koncepcijos. Sud. V. Matonis. Vilnius: Enciklopedija, 2000, p. 109–132.

Girdzijauskienė R. Jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų kūrybiškumo ugdymo muzikine veikla kryptys // *Acta Paedagogica Vilnensia*. 2003, Nr. 11, p. 116–129.

Greimas A. J. Semiotika. Darbų rinktinė. Vilnius: Mintis, 1989, p. 369.

Jackūnas Ž. Meninio ugdymo vieta integruoto mokymo sistemoje // Šiuolaikinės meninio ugdymo koncepcijos. Sud. V. Matonis. Vilnius: Enciklopedija, 2000, p. 183–191.

Kaluinaitė K. Kūrybinio mąstymo ugdymas dinamiškai diferencijuoto dailės mokymo procese // *Pedagogika*. T. 65, 2003, p. 98–105.

Kardelis K. Moklinių tyrimų metodologija ir metodai. Kaunas: Judex, 2002.

Kazragytė V. Vyresniojo ikimokyklinio amžiaus vaikų komunikavimo vaidybos priemonėmis ypatumai // *Pedagogika*. T. 42, 2000, p. 126–136.

Lavender L., Predock-Linnell J. From Improvisation to Choreography: the Critical Bridge // *Research in Dance Education*. 2001, Vol. 2. No. 2. p. 195–210.

Lindquist G. The Relationship between Play and Dance // *Research in Dance Education*. 2001, Vol. 2, no. 1, p. 41–52.

Matonis V. Meninis ugdymas nūdienėje kultūroje // Šiuolaikinės meninio ugdymo koncepcijos. Sud. V. Matonis. Vilnius: Enciklopedija, 2000, p. 7–23.

Smith-Autard J.M. The Essential Relationship Between Pedagogy and Technology in Enhancing the Teaching of Dance Form // *Research in dance Education*. 2003, Vol. 4, no. 2, p. 151–169.

Šečkuvienė H. Priešmokyklinio amžiaus vaikų emocinio jautrumo muzikai ypatumai // *Pedagogika*. T. 63, 2002, p. 20–25.

Vygotsky L. S. Mind in Society. – Cambridge: Harvard University Press, 1978, p. 159.

Birutė Banevičiūtė

Summary

The most important goal of dance education in a comprehensive school is to engage students in processes of cognition of inside and outside world and communication of inner experience by means of dance and to develop skills in these processes. Although the problems of dance skills education have been investigated by many scientists the understanding of dance skills concept is unclear and vague. The review of the literature reveals that dance skills are approached mainly from the physical point of view or are focused on separate definitions of skills of choreographers, dancer's skills or different dance technique skills. This may limit understanding about value and outcome of educating dance skills in a comprehensive school.

According to many famous arts education researchers (Davis, Gardner, Vygotsky) period of early adolescence is very complicated not only in psychological and physical domain, but also in arts education: students at this age don't like to take part in arts activities, especially in drawing, because they lose their childish spontaneous creativity, motivation, they become more self-critical. It is very important in this period to engage students in interesting, various arts processes, to use appropriate education methods and evaluation appliances. The problems of early adolescence dance education are poorly investigated from these points of view. That's why the paper focuses on revealing main characteristics of dance skills in early adolescence.

According to cognitive arts theory dance skills are approached as skills to express dance elements (move-

ment, space, time, force, dynamics) and relate them into solid structure interpreting and communicating inner experience. In this article the empirical features of dance skills in early adolescence are pointed out and levels of dance skills are defined. To achieve this aim the educational research was held with 159 students of 10–12 years old of two comprehensive schools in Vilnius. The main point of this research was to apply diagnostic procedures to reveal dance skills empirical features and levels. Four creative dance tasks were suggested for teenagers to execute: one to dance alone, one to dance in group of four, one narrative intention, one abstract intention. All tasks demanded improvised dance without music to create best conditions to reveal skills to express rhythm and tempo. Analysing the execution of these tasks appearance of dance elements, duration of dance elements appearance and connection between dance elements was examined. According to the results of analysis levels of dance skills were defined: low, medium and high level.

The results of educational research showed that in early adolescence mostly dance skills are revealed at a low level. Only skills to express movement, space and tempo are revealed at a medium level. There is no evidence to maintain that age or gender can influence dance skills higher level. Dance experience of students and their participation in various dance activities (performing, creating and appreciating) influence higher level of dance skills in early adolescence.

Keywords: dance skills, dance activities, early adolescence.

Įteikta 2007 03 06

Priimta 2007 06 15